sonra Resûl-i Ekrem'in rüyası doğrulanıp müslümanların Allah'ın izniyle Mescid-i Harâm'a girecekleri (el-Feth 48/27) bildirilmiştir. Hadislerde de Hz. Peygamber Kureyşliler'le savaşacağını haber verirken, Allah'a sığınarak dua eden kimsenin bütün kötülüklerden korunacağını söylerken, ağaç altında kendisine biat eden ashabının cehenneme girmeyeceğini müjdelerken hep inşallah demiş (Beyhakī, s. 213-218), böylece, gerçekleşeceği insanlar nezdinde belli olan veya vukuu kesinlikle bilinemeyen bütün konularda bu tabirin mutlaka söylenmesi icap ettiğini bildirmiştir.

Âlimler, kişinin gelecekte yapmayı tasarladığı işlerden söz ederken o tarihte sağ olup olmayacağını, herhangi bir engelle karşılaşıp karşılaşmayacağını, ayrıca o işe muvaffak kılınıp kılınamayacağını bilemediğinden meşrû işlerde daima inşallah demesinin gerektiğini belirtmişlerdir. Yapılması düşünülen işin vukuuna ilişkin tereddüdü ifade etmek için kullanılan inşallah sözü vukuunda şüphe bulunmayan konularda daha çok nezaket amacıyla söylenir.

Bir şahsın eşini boşamasının, yemin etmesinin veya mümin olduğunu söylemesinin ardından inşallah tabirini zikretmesi durumunda farklı hükümler ortaya çıkar. Buna göre eşini boşadığını söylemesi veya yemin etmesinden sonra talâk vâki olmadığı gibi yeminine uymadığı takdirde onu bozmuş (hânis) sayılmaz. "İnşallah mümin im" ifadesini ise kelâmcıların çoğu imanın kesinliği açısından problemli görmüşlerdir (bk. **İSTİSNA**).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "şyʾe" md.; M. F. Abdülbâki, *el-Muʿcem*, "şâʾe" md.; Beyhakī, *el-Esmâʾ ve'ṣ-ṣıfât*, s. 213-219; Gazzâlî, *İḥyâʾ*, Kahire 1387/1967, I, 166; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîḥu'l-ġayb*, XVII, 109-110, 153; XXVII, 105; Kalkaşendî, *Ṣubḥu'l-aʿşâ*, VI, 223; D. B. Macdonald, "İnşaallah", *İA*, V/2, s. 1010; L. Gardet, "In Shāʾ Allāh", *EI²* (İng.), III, 1196-1197.

DURMUŞ ÖZBEK

İNŞİKĀK SÛRESİ
(سورة الإنشقاق)

Kur'ân-ı Kerîm'in seksen dördüncü sûresi.

Mekke döneminde nâzil olan ilk sûrelerden olup İnfitâr sûresinden sonra inmiştir; yirmi beş âyettir. Fâsılası ا، ت، ر، ق، م، ن، ه harfleridir. Adını ilk âyette geçen "yarılmak, parçalanmak" anlamındaki **inşikāk** kelimesinden alır.

Üslûp ve muhteva bakımından Mekke döneminde nâzil olan diğer sûrelerle benzerlik arzeden sûrenin ilk bölümünde (âyet 1-5), kendisinden önce inen İnfitâr sûresindekine benzer tarzda bazı kıyamet sahnelerinden bahsedilerek göğün parçalara ayrılacağı, yeryüzünün dümdüz hale getirileceği ve yerin içindeki her şeyi dışarı atacağı belirtilmiştir. Ardından gelen âyetlerde (âyet 6-15) insana hitap edilerek rabbine doğru yol aldığı ve nihayet O'na kavuşacağı belirtildikten sonra dünyada iken yaptığı işlerin kaydedildiği defteri sağ elinden verilenlerin hesaplarının kolay olacağı ve sevinçli bir şekilde yakınlarına dönecekleri, defterleri arka taraflarından verilenlerin ise dünyada iken yakınları arasında şımardıkları, bunların yakıcı ateşe atılacakları bildirilmekte, dünyada zenginliğini kendisi için bir imtiyaz vesilesi görerek çevresindeki ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyenlerin âhiretteki acıklı durumları ortaya konulmaktadır. Sûrenin son bölümünde (âyet 16-25) akşamın alaca karanlığına, geceye ve aya yemin edilerek insanların halden hale geçecekleri, Kur'an okunduğu zaman secde etmeyip onu yalanlayanlar için acı bir azap, inananlar için de kesintisiz bir mükâfat bulunduğu ifade edilir. 19. âyette yer alan "insanların halden hale geçeceği" şeklindeki ifadenin çocukluk, gençlik ve yaşlılık gibi insan hayatının farklı devrelerine veya dünya hayatından âhiret âlemine yahut fakirlikten zenginliğe geçiş gibi durumlara işaret ettiği söylenmiştir (Aynî, XVI, 147; Mevdûdî, VII, 279).

Muhakkak hattıyla yazılmış İnşikāk sûresi

Hz. Peygamber'in bir gün Alak sûresinin, "Secde et ve yaklaş" meâlindeki son âyetini okuduktan sonra secde etmesi üzerine yanında bulunanların da secde ettikleri, bu durumu gören Kureyşliler'in el çırpıp ıslık çalmaları üzerine İnşikāk sûresinin, "Kendilerine Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar" meâlindeki âyetinin nâzil olduğu nakledilmektedir (Fahreddin er-Râzî, XXXI, 112). Ayrıca Ebû Hüreyre'nin namazda bu sûreyi okuyup aynı âyete gelince secde ettiği ve Resûlullah'ın da aynı şeyi yaptığını belirttiği (Buhârî, "Sücûdü'l-Ḳurʾân", 7; Müslim, "Mesâcid", 110-111), Hz. Peygamber'in bu sûrede yer alan kıyamet sahnelerinin dehşetine işaret ederek, "Kıyamet gününü bizzat gözleriyle görmek isteyen kimse ize'ş-şemsü küvvirat (Tekvîr), ize's-semâün fetarat (İnfitâr) ve ize's-semâün şekkat (İnşikāk) sûrelerini okusun" dediği (Tirmizî, "Tefsîr", 81) rivayet edilmiştir (diğer bir rivayet için bk. **İNFİTÂR SÛRESİ**).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Tefsîr", 84/1; "Sücûdü'l-Ḳurʾân", 7; Müslim, "Mesâcid", 110-111; Tirmizî, "Tefsîr", 81; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 255; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîḥu'l-ġayb*, XXXI, 103-112; Aynî, *ʿUmdetü'l-ḳārî*, Kahire 1392/1972, XVI, 145-148; Âlûsî, *Rûḥu'l-meʿânî*, XXX, 78-84; Elmalılı, *Hak Dini*, VIII, 5669-5685; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân* (trc. Ahmed Asrar), İstanbul 1997, VII, 273-280; "el-İnşiḳāḳ", *UDMİ*, III, 411-412.

KÂMİL YAŞAROĞLU

İNŞİKĀKU'L-KAMER
(انشقاق القمر)

Ayın yarılmasını ifade eden bir Kur'an terimi.

Sözlükte "yarılmak, bölünmek" anlamındaki **inşikāk** ile "ay" mânasına gelen **kamer** kelimelerinden oluşan bu tabir "ayın iki parçaya bölünmesi" demektir. Bu anlamda **şakku'l-kamer** de kullanılmıştır. İnşikāku'l-kamer tabiri, Kur'ân-ı Kerîm'de kıyametin yaklaştığını bildiren âyette

geçmektedir (el-Kamer 54/1). Taberî'nin naklettiğine göre bu âyetin nüzûl sebebi, Mekkeliler'in Hz. Peygamber'den bir mûcize göstermesini istemeleridir (*Câmi'u'l-beyân*, XIII, 84-85). Müfessirlerin çoğunluğu ayın yarılmasını zâhirî mânada anlamış ve âyette gerçekten ayın ikiye yarıldığının bildirildiğini söylemiştir; Taberî, Zemahşerî ve Râzî gibi âlimlere göre âyet Mekke'de vuku bulmuş olan bir mûcizeyi haber vermektedir. Hasan-ı Basrî ve Atâ b. Ebû Rebâh'tan nakledilen bir rivayete göre ise âyet gelecek zamanda ayın yarılacağı anlamına gelir (Ebü'l-Leys es-Semerkandî, III, 297). Mâverdî, Hasan-ı Basrî'nin, "Eğer ay yarılmış olsaydı herkesin görmesi gerekirdi, çünkü mûcize karşısında bütün insanlar aynı konumdadır" dediğini ve ayın sûra ikinci defa üfürüldüğü zaman yarılacağını ileri sürdüğünü kaydeder (*en-Nüket ve'l-'uyûn*, V, 409). Ayın yarılmasına "ayın doğması ile karanlığın dağılması, her şeyin açık ve belirgin hale gelmesi" gibi mecazi anlam verenler de vardır (*a.g.e.*, V, 409). Ömer Rıza Doğrul, Arap müşriklerinin sembolü kabul edilen ayın yarılması ile şirk cephesinin yarılıp yokluğa mahkûm edilmesinin kastedildiğini belirtir. Elmalılı Muhammed Hamdi ise ayın yarılmasına mecazi anlam verilmesine karşı çıkar.

İnşikāku'l-kamerle ilgili rivayetler başta Buhârî ve Müslim olmak üzere çeşitli hadis kitaplarında mevcuttur. Bu rivayetler sahâbeden Ali b. Ebû Tâlib, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Enes b. Mâlik, Cübeyr b. Mut'im ve Huzeyfe b. Yemân'a atfedilir. İbn Mes'ûd, İbn Abbas ve Enes'in rivayetlerinde Buhârî ve Müslim ittifak etmekte, İbn Ömer'in rivayetinde Müslim yalnız kalmakta, diğer sahâbîlere isnad edilen rivayetler ise bu iki eserin dışında kalan kaynaklarda yer almaktadır. Buhârî ve Müslim'de İbn Mes'ûd'dan nakledilen üç farklı rivayet vardır (Buhârî, "Menâkıb", 27, "Tefsîr", 54/1; "Menâkıbü'l-ensâr", 36; Müslim, "Sıfâtü'l-münâfıkîn", 44-45). Bunlarda sözü edilen haberin İbn Mes'ûd'a isnadı sahih olmakla beraber gerek metindeki ifadelerden gerekse muhaddislerin açıklamalarından (Ali el-Kārî, I, 585) mevkuf olduğu anlaşılmaktadır. İbn Abbas kanalıyla gelen rivayet ise Buhârî'de üç, Müslim'de sadece bir yerde tahrîc edilmiştir (Buhârî, "Menâkıb", 27, "Tefsîr", 54/1; "Menâkıbü'l-ensâr", 36; Müslim, "Sıfâtü'l-münâfıkîn", 48). İbn Mes'ûd rivayetiyle İbn Abbas rivayeti büyük benzerlik arzeder; bunların metinleri aynı olduğu gibi senedlerinde de sadece sahâbeden rivayette bulunan kişiler farklılık gösterir. Bazı muhaddisler, inşikāku'l-kamerin hicretten beş yıl önce vuku bulduğunu ve bu tarihte Abdullah b. Abbas'ın henüz dünyaya gelmediğini dikkate alarak onun bu olayı müşahede edemeyeceğini, ancak bir başkasından (muhtemelen İbn Mes'ûd) duyarak nakletmiş olabileceğini belirtirler (İbn Hacer, XV, 26; Aynî, XVI, 55). Enes b. Mâlik'e atfedilen rivayet de Buhârî ve Müslim'de yer almıştır (Buhârî, "Menâkıb", 27, "Tefsîr", 54/1, "Menâkıbü'l-ensâr", 36; Müslim, "Sıfâtü'l-münâfıkîn", 46-47). Buna göre müşrikler Hz. Peygamber'den mûcize istemiş, Resûl-i Ekrem de ayın iki parçaya ayrılışını kendilerine göstermiştir. Hadis metninde yer alan "gösterme" ifadesinin, ayın fiilen iki parçaya ayrıldığı mânasına değil müşriklere ayrılmış gibi gösterildiği mânasına alınması da mümkündür. Ayrıca bazı hadis tenkitçileri, hicretten önce Mekke'de vuku bulduğu söylenen ve o sırada dört beş yaşlarında bir çocuk olan Enes'in Medine'de iken olayı görmesinin mümkün olmadığına, bu sebeple İbn Abbas rivayeti gibi bunun da mürsel sayılması gerektiğine dikkat çekerler (İbn Hacer, XIV, 129; Ali el-Kārî, I, 585-586). Abdullah b. Ömer'den gelen rivayet Buhârî tarafından tahrîc edilmemiş, sadece *Sahîh-i Müslim*'de yer almıştır. Metinde Hz. Peygamber'den üçüncü şahıs olarak söz edilmesi, olayın vuku bulduğu sırada beş yaşlarında olan İbn Ömer'in bunu büyük ihtimalle İbn Mes'ûd'dan duymuş olabileceğini, hatta râvinin sadece Abdullah şeklinde zikredilmesi sebebiyle İbn Mes'ûd'un İbn Ömer ile karıştırılması ihtimalini akla getirmektedir. Cübeyr b. Mut'im kanalıyla gelen rivayeti ise Ahmed b. Hanbel (IV, 82), Tirmizî ("Tefsîr", 54/5) ve Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (*Müsned*, s. 38) tahrîc etmiştir. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî bu rivayetin münkatı' olduğunu bildirir; İbn Maîn ve İbn Hibbân da senedde yer alan Süleyman b. Kesîr'i ve oğlunu zayıf kabul ederler (Reşîd Rızâ, V, 2154). Bu rivayetlerin incelenmesinden, haberin isnad edildiği sahâbîler içinde olayı bizzat görme imkânına sahip olanların Ali b. Ebû Tâlib, Abdullah b. Mes'ûd, Cübeyr b. Mut'im ve Huzeyfe b. Yemân olduğu anlaşılır. Ali b. Ebû Tâlib ile Huzeyfe'ye nisbet edilen rivayetler ve sahih hadis kitaplarında yer almamıştır. Cübeyr b. Mut'im'in rivayeti münkatı', İbn Mes'ûd'un rivayeti ise mevkuftur.

Kelâm âlimleri, ayın geçmişte yarıldığını konu edinen rivayetler hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Mu'tezile kelâmcıları, herkesin dikkatini çekmesi gereken inşikāku'l-kamerin dünyanın başka yerlerinde görüldüğünün bilinmemesi, hadisenin bu kadar az insan tarafından rivayet edilmesi, ayrıca tarih ve astronomi literatürüne intikal etmemesi gibi delillere dayanarak böyle bir hadisenin gerçekleşmiş olamayacağı tezini savunmuşlardır. Ehl-i sünnet âlimlerinden Ebû Abdullah el-Halîmî de benzer görüşü benimseyerek konuyla ilgili âyetin, kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkacak kozmolojik bir değişikliği haber verdiğini belirtir (İbn Hacer, XV, 31). Kelâmcılar, inşikāku'l-kamer olayına mûcize bahsi içinde kısaca temas etmekle yetinirler. Mâtürîdî, Hz. Peygamber'in hissî mûcizeleri arasında ilk sırada inşikāku'l-kameri zikreder (*Kitâbü't-Tevhîd*, s. 203). Başka bir eserinde ise ilgili âyeti tefsir ederken Mu'tezile âlimlerinden Ebû Bekir el-Esamm'ın inşikāku'l-kamerin kıyamete doğru vuku bulacağını savunduğunu, müfessirlerin çoğunluğunun ise bu olayın Resûlullah devrinde gerçekleştiğini söylediklerini açıklar (*Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, III, vr. 742b). Bâkıllânî, Ebü'l-Muîn en-Nesefî, Nûreddin es-Sâbûnî, Fahreddin er-Râzî ve Seyyid Şerîf el-Cürcânî gibi âlimler inşikāku'l-kameri Hz. Peygamber'in hissî mûcizeleri arasında sayarlar. Gazzâlî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî ve Şah Veliyyullah ed-Dihlevî gibi sûfîler ise inşikāku'l-kameri ayın gerçekten yarılmadığı, bakanların gözüne yarılmış gibi göründüğü tarzında yorumlamışlardır (Çelebi, s. 172-178).

İnşikāku'l-kamer meselesi son dönem âlimleri arasında da tartışılmıştır. Ahmed Zeki Paşa, geçmişte ayın yarıldığına dair haberlerin İsrâiliyat türünden rivayetler olduğunu ileri sürmüş, M. Reşîd Rızâ ise onun üslûbunu eleştirmekle birlikte ilgili rivayetlere ilişkin değerlendirmesine katılmıştır (*Fetâvâ*, V, 2150 vd.). Elmalılı Muhammed Hamdi ise ayın gelecekte yarılacağını söyleyen Hasan-ı Basrî ve Atâ b. Ebû Rebâh gibi âlimlerin geçmişte böyle bir olayın vuku bulduğunu inkâr etmediklerini, bundan, ileride büsbütün yarılıp kıyametin kopacağı mânasını anlamak gerektiğini ve bu olayda gelecekteki parçalanmaya delâlet eden bir yarılmanın söz konusu olduğunu belirtir.

Âyetin açık ifadesinden anlaşıldığına göre inşikāku'l-kamer mecaz değil hakikat mânasında kullanılmıştır. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'de örneklerine sıkça rastlan-

dığı gibi geçmiş zaman kipiyle gelecek zamanın kastedilmiş olması ihtimali mevcuttur. Nitekim kıyametin kopuşunu tasvir eden sûrelerin bir kısmı mâzi sîgasını içeren cümlelerle başlamaktadır (et-Tekvîr 81/1-7; el-İnfitâr 82/1-4; el-İnşikāk 84/1-5). Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de, daha önceki peygamberlere verilen hissî mûcizelerin yalanlandığına dikkat çekilerek müşriklerce istenen mûcize taleplerine cevap verilmediği bilinmektedir (el-İsrâ 17/59, 90-95). İnşikāku'l-kamerin geçmişte vuku bulduğunu bildiren haberlerin râvileri olarak gösterilen sahâbîlerin olayın vukuu sırasında küçük yaşta bulunmaları, bazı rivayetlerin isnad açısından tartışılması, ayrıca hiçbir rivayetin tevâtür derecesine ulaşmaması, bu hadisenin geçmişte kesinlikle vuku bulduğunu söylemeye imkân vermemektedir.

İnşikāku'l-kamere dair çeşitli risâleler kaleme alınmış olup bazıları şunlardır: Muhammed b. Muhammed el-Hanefiyye, *Ferâ'idü'd-dürer fî inşikāki'l-kamer* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2270); Azîz Nesefî, *Risâle der Beyân-ı Şakku'l-kamer* (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1825); Sâimüddin, *Risâle-i Şakku'l-kamer* (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3184); Habîb b. Mâlik, *Risâletü İnşikāki'l-kamer fî hikâyâti Habîb b. Mâlik* (Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 273); Miskîn Ahmed, *Destân-ı Şakku'l-kamer* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4311).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 165, 207, 220, 275, 278; IV, 82; Buhârî, "Menâkıb", 27, "Tefsîr", 54/1, "Menâkıbü'l-ensâr", 36; Müslim, "Sıfâtü'l-münâfıkīn", 43-48; Tirmizî, "Tefsîr", 54/1-5, "Fiten", 20; Tayâlisî, *Müsned*, Beyrut 1985, s. 38, 257; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, Beyrut 1405/1984, XIII, 84-87; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, s. 203; a.mlf., *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 40, III, vr. 742b; Ebü'l-Leys es-Semerkandî, *Tefsîru Ebi'l-Leys* (nşr. Ali M. Muavvaz), Beyrut 1413/1993, III, 297; Bâkıllânî, *el-Beyân* (nşr. R. J. McCarthy), Beyrut 1958, s. 91; Mâverdî, *en-Nüket ve'l-'uyûn*, Beyrut 1412/1992, V, 409; Beyhakī, *Delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülmu'tî Kal'acî), Beyrut 1405/1985, II, 265; Gazzâlî, *İhyâ'*, Kahire 1967, I, 113; Nesefî, *Tebsıratü'l-edille* (Salamé), I, 487; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *'Âriżatü'l-ahveẕî*, Kahire 1984, XII, 175; Nûreddin es-Sâbûnî, *el-Bidâye fî usûli'd-dîn* (nşr. Bekir Topaloğlu), Ankara 1982, s. 50; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, XXIX, 28-29; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, III, 111; Ebû Hayyân el-Endelüsî, *Bahrü'l-muhît*, [baskı yeri yok] 1403/1983 (Dârü'l-fikr), VIII, 173; Seyyid Şerîf el-Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, İstanbul 1824, II, 425; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Sa'd), XIV, 129; XV, 26-31; Aynî, *'Umdetü'l-kārî*, Kahire 1392/1972, XVI, 55; Elmalılı, *Hak Dini*, VII, 4626-4627; Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, İstanbul 1980, s. 595; Ali el-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ'*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye), I, 585-586; Reşîd Rızâ, *Fetâvâ* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid – Yûsuf K. Hûrî), Beyrut, ts., V, 2150-2154; İlyas Çelebi, *İtikadî Açıdan Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, İstanbul 1996, s. 152-181.

İLYAS ÇELEBİ

İNŞİRÂH SÛRESİ
(سورة الانشراح)

Kur'ân-ı Kerîm'in doksan dördüncü sûresi.

Mekke döneminde Duhâ sûresinden sonra nâzil olduğu konusunda ittifak vardır. Nüzûl sırasına göre on ikinci sûre olduğu kabul edilir. Sekiz âyetten oluşan sûrenin fâsılası ا ، ب ، ك harfleridir. Adını "elem neşrah leke" ifadesinden almıştır. Elem neşrah, Elem neşrah leke ve Şerh sûresi olarak da anılmaktadır. Tâbiînden Tâvûs b. Keysân ve Ömer b. Abdülazîz'in Duhâ ile, üslûp ve mâna bakımından bunun devamı mahiyetindeki İnşirâh sûrelerini tek sûre olarak kabul ettikleri ve aralarını besmele ile ayırmadan aynı rek'atta okudukları nakledilmektedir (Fahreddin er-Râzî, XXXII, 3; Âlûsî, XXX, 165). Ancak bütün kıraatlerde bunlar iki ayrı sûre olarak okunmuş ve bu anlayış genel kabul görmüştür.

Duhâ gibi İnşirâh sûresi de Hz. Peygamber'in tebliğin ilk dönemlerinde mâruz kaldığı sıkıntılar karşısında kendisini teselli etmek amacıyla indirilmiştir. Sûrenin nüzûl sebebi olarak fakirliklerinden dolayı putperestler tarafından aşağılanan müslümanların teselli edilmesi de gösterilmektedir (Süyûtî, s. 213).

Sûrenin başında Hz. Peygamber'e, "Senin göğsünü açmadık mı?" şeklinde hitap edilerek kendisine sıkıntı veren ağır yükün üzerinden kaldırıldığı bildirilir. Daha sonra şanının yüceltildiği vurgulanıp her güçlükle birlikte bir kolaylığın bulunduğu iki defa zikredilir. Sonunda ise Resûl-i Ekrem'e boş kaldığı zamanlarda çaba sarfetmesi ve rabbine yönelmesi emredilir.

İlk âyetin yorumuyla ilgili olarak iki farklı görüş nakledilmektedir. Bunlardan birine göre âyet, Hz. Peygamber'in çocukluk döneminde (Müslim, "Îmân", 261) veya mi'racın meydana geldiği gece (Buhârî, "Menâkıbü'l-ensâr", 42; Müslim, "Îmân", 263) Cebrâil tarafından göğsünün yarılarak kalbinin çıkarılmasına, zemzem suyu ile yıkandıktan sonra ilim ve hikmetle doldurularak tekrar yerine konulmasına işaret etmektedir (bk. ŞAKK-ı SADR). Müfessirler arasında yaygın kabul gören ikinci görüş ise âyetin cismanî bir müdahaleyi değil Peygamber'in ruhunun ilim ve hikmetle zenginleştirildiğini, üzüntü ve sıkıntısı giderilerek kalbine ferahlık verildiğini ifade etmektedir. İbn Abbas'ın da âyeti, "Biz senin göğsünü İslâm'a açtık" şeklinde tefsir ettiği bildirilmiştir (Buhârî, "Tefsîr", 94). En'âm sûresinde (6/125), "Allah, hidayetini dilediği kimsenin göğsünü İslâm için açar" ve Zümer sûresinde (39/22), "Allah'ın İslâm için göğsüne genişlik verdiği kimse rabbi tarafından hidayet nuru üzerinde değil midir?" buyurulması da bu yorumu desteklemektedir.

İnşirâh sûresinin, "Senin üzerinden ağır bir yükü kaldırdık" meâlindeki âyetiyle, peygamberlikten önce veya peygamberliğin ilk dönemlerinde Resûlullah'ı çok üzen ve tahammülü güç olan zorlukların kaldırılması kastedilmiştir. Âyetteki **vizr** kelimesinin "ağır günah" mânasında olduğunu, dolayısıyla burada Hz. Peygamber'in günahlarının bağışlanmasının kastedildiğini söyleyenler bulunmakla birlikte ağırlığı özellikle vurgulanmış olan bir günahın Resûl-i Ekrem'le irtibatlandırılması uzak bir ihtimal olarak görünmektedir. Resûlullah'ın bu âyet nâzil olunca, "Bir zorluk iki kolaylığa asla üstün gelemez" dediği rivayet edilmektedir (Hâkim, II, 528). Âyette güçlükle beraber kolaylığın bulunacağına iki defa vurgu yapılması bir yandan Resûl-i Ekrem'in, karşılaşacağı şiddetli engelleme ve zorlukların rahatlama ile sonuçlanacağına kesin olarak güvenmesini sağlamayı amaçlamakta, öte yandan müminlere mâruz kalacakları sıkıntı ve haksızlıklar karşısında yılgınlığa düşmemelerini, Allah'a daima güvenmelerini, iyimserliklerini koruyup güzel günler için çalışmalarını telkin etmektedir. Nihayet sûrenin sonunda Hz. Peygamber'in şahsında bütün müminlerden Allah'a bağlılıklarını sürdürmeleri istenmektedir.

İnşirâh sûresinin faziletiyle ilgili olarak, "Kim Elem neşrah sûresini okursa âdeta üzüntülü olduğum sırada yanıma gelip beni rahatlatmış sayılır" meâlinde bir hadis rivayet edilmişse de (Zemahşerî, III, 222) bu rivayet muteber sayılmamıştır. Türkçe'deki, "Elif demeden 'fergab'a çıkılmaz" deyiminde bu sûrenin son kelimesine işaret vardır. Son devir Osmanlı âlimlerinden Edirne Müftüsü Fevzi Efendi *Kudsiyyü'l-ferah fî tefsîri sûreti Elem neşrah* (İstanbul, ts.) adıyla bir eser kaleme almıştır.